

Opinia na temat osiągnięcia naukowego:

*Dylemat między troską a prawdą. Psychologiczne aspekty wyboru i oceny kłamstw
prospołecznych.*

oraz dorobku naukowego dr Katarzyny Cantarero

Pani dr Katarzyna Cantarero uzyskała stopień doktora na podstawie pracy doktorskiej pt. „Międzykulturowe różnice w dopuszczalności kłamstwa w świetle teorii podstaw moralnych”, którą obroniła w 2015 roku w Instytucie Psychologii PAN. Swoją karierę zawodową w głównej mierze związała z SWPS Uniwersytetem Humanistycznospołecznym, w którym w roku 2015 odbywała staż podoktorski i gdzie od roku 2018 jest zatrudniona na stanowisku adiunkta.

Habilitantka posiada bardzo bogaty dorobek naukowy mieszczący się głównie w obszarze psychologii społecznej. Już po uzyskaniu stopnia doktora opublikowała 39 artykułów (jest pierwszą autorką 16 z tych publikacji). Dr Cantarero publikuje swoje prace w uznanych, często także bardzo prestiżowych czasopismach polskich i międzynarodowych, co potwierdza wysoki sumaryczny współczynnik wpływu (IF) 2022 dla wszystkich Jej publikacji: 138,52. Publikacje te są bardzo szeroko cytowane (suma cytowań z autocytowaniami: 1817; Indeks Hirscha. h-index = 16, na podstawie Google Scholar). Prezentowała wyniki swoich badań na kilkudziesięciu konferencjach międzynarodowych i krajowych, a także podczas wykładów wygłoszonych na zaproszenie polskich oraz zagranicznych instytucji naukowych, takich jak Narodowe Centrum Nauki, Instytut Psychologii PAN, University of Economics and Business (Praga, Czechy) czy Wydział Psychologii University of Essex. Dr Cantarero kierowała dotychczas łącznie pięcioma projektami badawczymi finansowanymi przez Narodowe Centrum Nauki lub MNiSW.

Dr Cantarero realizuje swoje badania w szerokiej współpracy krajowej i międzynarodowej. Oprócz wspomnianego wyżej stażu podoktorskiego, odbyła również staż podoktorski na Uniwersytecie w Essex w Wielkiej Brytanii, a także wizyty naukowe i studyjne na Uniwersytecie w Tilburgu w Holandii oraz Rutgers University (USA).

Aktualnie, wspólnie z dr hab. Moniką Wróbel i dr Katarzyną Jaśko, dr Cantarero pełni funkcję redaktorki naczelnej czasopisma *Social Psychological Bulletin*. Przez kilka lat była także członkinią zespołu redakcyjnego (jako Consulting Editor) *European Journal of Social*

Psychology. Recenzowała prace dla ponad 20 czasopism, m.in. dla *Personality and Social Psychological Bulletin*, *European Journal of Social Psychology*, *Cognition and Emotion*.

Osiągnięcia naukowe dr Cantarero pokazują, że w krótkim czasie od momentu uzyskania stopnia doktora zdobyła wysoką pozycję jako badaczka, realizując szereg projektów docenionych przez wiodące instytucje grantowe, w efekcie których opublikowała wiele prac w uznanych czasopismach o zasięgu międzynarodowym.

Opinia na temat głównego osiągnięcia naukowego pt. "Dylemat między troską a prawdą. Psychologiczne aspekty wyboru i oceny kłamstw prospołecznych"

W ramach dzieła zaprezentowanego jako podstawa ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, dr Cantarero przedstawiła cykl ośmiu artykułów, z których sześć ukazało się w czasopismach notowanych na liście JCR, m.in. w *European Journal of Social Psychology*, czy *Personality and Individual Differences*. IF 2022 dla wszystkich publikacji wliczonych do osiągnięcia jest wysoki i wynosi: 22.024. Dr Cantarero jest pierwszą autorką sześciu z tych artykułów, co pozwala na przypisanie Jej wiodącej roli w ich powstawaniu.

W swoim dziele habilitacyjnym dr Cantarero kontynuuje podjęte w pracy doktorskiej zainteresowania dotyczące zjawiska kłamstwa. Z szerokiego zakresu swoich prac dotyczących tego zjawiska wybrała artykuły poświęcone kłamstwu prospołecznemu, a więc zjawisku, które polega na świadomym przekazaniu przez podmiot nieprawdziwych informacji po to, by pomóc innym ludziom w realizacji ich interesów. Kłamstwo prospołeczne jest więc szczególną odmianą kłamstwa, które – jak wskazuje Autorka – obrazuje sposób rozwiązywania dylematu między prawdą a troską o innych ludzi, na rzecz których odchodzi się od prawdy. Jest więc z jednej strony przykładem zachowania prospołecznego, z drugiej – zachowania skierowanego przeciwko normie prawdomówności, co czyni to zachowanie zarówno przedmiotem zainteresowania psychologii społecznej, jak i psychologii moralności. Ze względu na siłę dążeń egotystycznych związanych z promowaniem i ochroną własnej osoby, sytuacja w której naraża się własny wizerunek w imię realizacji interesów innych osób może ujawniać także indywidualne skłonności osoby decydującej się na posłużenie się tego typu kłamstwem, a także naświetlać kwestie związane z naturą ludzkiego altruizmu.

W pracach zaprezentowanych w ramach dzieła, Autorka studiuje zjawisko kłamstwa prospołecznego od strony jego kontekstowych i indywidualnych uwarunkowań, możliwych rodzajów tego zjawiska i jego potocznej percepcji. W swoim ogólnym zamierzeniu, badania zaprezentowane w ramach cyklu mają głównie charakter eksploracyjny. Autorka czerpie z wielu inspiracji teoretycznych, nie przyjmując żadnej konkretnej koncepcji kłamstwa jako jedynej podstawy teoretycznej swoich dociekań. Takie podejście wydaje się w pełni

uzasadnione ze względu na złożoność analizowanego zjawiska i, jak się wydaje, brak koncepcji, która objaśniałaby je w sposób całościowy.

W autoreferacie Autorka zaproponowała dwa modele porządkujące przedstawiony materiał badawczy, pokazujące w jakim zakresie badania opisane w cyklu artykułów tworzą spójny projekt i zamysł badawczy. Jeden z tych modeli porządkuje uwarunkowania wyboru kłamstwa prospołecznego, drugi pokazuje możliwe czynniki określające jego rozumienie i ocenę. W każdym z modeli Autorka wyróżnia podmiotowe i kontekstowe uwarunkowania analizowanego zjawiska.

Choć badania zaprezentowane przez Autorkę w ramach cyklu tworzącego dzieło można w większości interpretować przez pryzmat obu opisanych modeli, to wydaje się, że jedno z zagadnień podejmowanych w badaniach odnoszących się do pierwszego modelu wydaje się nie do końca wpasowywać w opisane w nim kategorie. Odniosę się do tej kwestii w dalszej części recenzji.

W ramach pierwszej grupy prac Autorka zaprezentowała cztery artykuły opisujące badania, których celem było ustalenie różnych predyktorów kłamstwa społecznego. W ramach jednego z nich Autorka wraz ze współpracownikami (Cantarero i in., 2018) sprawdzała osobowościowe uwarunkowania częstości stosowania kłamstw. Badania te zostały przeprowadzone w kontekście zaproponowanej przez Autorkę typologii kłamstw, wyróżnionych ze względu na osobę beneficjenta kłamstwa i różne motywacje kłamstwa: ukierunkowane na uzyskanie korzyści, bądź ochronę przed zagrożeniami lub stratami. To drugie kryterium było inspirowane teorią promocyjnych i prewencyjnych ukierunkowań regulacyjnych Tory Higginsa i jest oryginalnym, współautorskim wkładem Habilitantki w rozwój wiedzy na temat typów kłamstwa prospołecznego.

Dzięki zastosowanemu podejściu możliwe było porównanie predyktorów dyspozycyjnych kłamstw prospołecznych z predyktorami osobowościowymi kłamstw egoistycznych. W odróżnieniu od pozytywnych związków kłamstw egoistycznych zorientowanych na zyski z Makiawelizmem, kłamstwa prospołeczne, w szczególności te o charakterze ochronnym, były pozytywnie związane z empatią. To ważne ustalenia, które pozwalają lepiej zrozumieć uwarunkowania indywidualne kłamstw prospołecznych, a przez to także specyfikę tego zjawiska. Ze względu na to, że było to jedyne badanie w tym cyklu poświęcone uwarunkowaniom osobowościowym kłamstw prospołecznych (dodatkowo wybranym z dość wąskiego zakresu potencjalnych predyktorów), pozwoliło ono tylko w pewnym zakresie na poznanie sieci nomologicznej tego zjawiska. W związku z tym, iż Autorka prezentuje kłamstwa prospołeczne jako sposób rozwiązywania dylematu między

troską a prawdą, nasuwa się pytanie, czy tego typu zachowanie da się przewidzieć na bazie wyznawanych przez podmiot wartości wchodzących w skład tego dylematu.

W kolejnym badaniu o charakterze eksperymentalnym dr Cantarero wraz z Wijnandem Van Tilburg (2014) sprawdzała, jak stan naruszenia zasobów kontroli będzie wpływał na rezygnację z przekazania prawdziwej informacji na rzecz wyboru kłamstwa prospołecznego. Autorzy testowali bardzo ciekawą hipotezę, zgodnie z którą skłonność do kłamstwa na rzecz innych powinna zmniejszać się w przypadku osłabienia zasobów samokontroli, w przeciwieństwie do kłamstwa egoistycznego, od którego powstrzymanie się wymaga wysokich zasobów samokontroli (na co wskazują wcześniejsze badania). Postawioną hipotezę uważam za w pełni uzasadnioną, a pomysł i sposób jej sprawdzenia za błyskotliwe. Jednocześnie jednak analizy uzyskanych wyników rodzą pewną niejasność. Badanie obejmowało dokonanie przez badanych oceny pracy wykonanej przez inną osobę, a następnie wyboru komunikatu jaki byliby gotowi tej osobie przekazać. Wyniki pokazały, że tendencja do przekazywania bardziej pozytywnej oceny była słabsza w grupie eksperymentalnej (z wyczerpaniem ego) niż w kontrolnej (bez wyczerpania ego), co może być interpretowane jako wsparcie dla przyjętych hipotez. Wydaje się jednak, że dla ich pełnej weryfikacji bardziej informacyjne byłoby sprawdzenie, czy pojawiła się interakcja między wyczerpaniem zasobów samokontroli jako czynnikiem międzygrupowym i oceną pracy przed i po poznaniu adresata informacji zwrotnej – jako czynnikiem wewnątrzgrupowym. Można by w ten sposób w ramach jednej analizy oszacować na ile nieszczerą była informacja zwrotna przekazywana przez badanych w każdej z grup i w jakim stopniu na tę nieszczerłość wpłynęło wyczerpanie zasobów samokontroli.

W modelu zamieszczonym w autoreferacie, badanie to opisane jest jako próba wskazania kontekstowych uwarunkowań kłamstw prospołecznych. Nawiązując do wcześniej uwagi dotyczącej modelu integrującego pierwszą grupę badań, można by zasugerować uznanie tego badania raczej za przykład dociekań na temat *stanów* podmiotu, które mogą wpływać na posłużenie się kłamstwem w interesie innych osób, niż na temat roli *kontekstu*. Predyktorem kłamstwa nie jest tu sama sytuacja (wykonywanie wyczerpującego zadania), ale wywołany przez nią stan (naruszenie zasobów kontroli). Wydaje się więc, że zjawisko to powinno być raczej przyporządkowane do kategorii uwarunkowań podmiotowych („*charakterystyka kłamcy*”), w których można by wówczas wyróżnić nie tylko posiadane dyspozycje, ale też chwilowe stany podmiotu.

W dwóch kolejnych badaniach, zainspirowanych teorią ucieleśnionego poznania, Autorka wspólnie ze współpracownikami sprawdzała, czy gesty skojarzone z mówieniem

prawdy lub kłamstwem mogą wzmacniać odpowiadające im tendencje behawioralne (Cantarero i in., 2017). Oba eksperymenty bazowały na pomysłowych procedurach, które pozwalały na uwiarygodnienie sensu wykonywania przez uczestników gestów symbolizujących prawdomówność lub kłamstwo podczas przekazywania przez nich prawdziwej lub fałszywej informacji zwrotnej innej osobie. Wyniki pierwszego badania wskazały, że gest prawdomówności (położenie ręki na sercu) wzmocnił skłonność do przekazania prawdziwej informacji, w porównaniu z grupą kontrolną. Drugie z badań pokazało na efekt przeciwny – ten sam gest zamiast wzmacniać prawdomówność, osłabiał ją. Planując drugie badanie, Autorka wraz ze współpracownikami starała się zmodyfikować procedurę tak, by wyeliminować słabości pierwszego z badań. W efekcie, badania różniły się od siebie pod wieloma względami, co znacznie utrudniło wyjaśnienie niespójnych rezultatów, a przez to również zinterpretowanie uzyskanych wyników. W artykule pojawia się natomiast głęboki namysł metodologiczny nad całym podjętym procesem badawczym wraz z bardzo dokładnym opisem przebiegu drogi myślowej prowadzącej do wyboru sposobu weryfikacji hipotez. W artykule daje się zauważyć bardzo duża ostrożność w wyciąganiu wniosków i samokrytycyzm – idące w kierunku podważenia znaczenia gestów niewerbalnych jako czynnika, który może potencjalnie wpływać na wybór kłamstw prospołecznych. Jest to, w moim odczuciu, obraz interesujących dociekań badawczych w bardzo subtelnym i skomplikowanym obszarze, który tworzą zjawiska ucieleśnionego poznania. Jednocześnie uzyskane wyraźnie rozbieżne wyniki mogą także stanowić podstawę do rozważań, które pozwoliłyby zwiększyć precyzję badań nad ucieleśnionym poznaniem, np. kierując uwagę na wieloznaczność gestów, które w zależności od okoliczności mogą w różny sposób wpływać na podejmowane zachowanie (np. położenie ręki na sercu może nie tylko symbolizować prawdomówność, ale też ucieleśniać troskę, w ten sposób nasilając jej odczuwanie).

W artykule zaprezentowanym jako ostatni z serii prac poświęconych predyktorom kłamstwa prospołecznego Autorka wraz ze współpracownikami (Cantarero i in., 2022) pokazała, jak na wybór między pozytywną ale nieprawdziwą, a dosadnie wyrażoną – ale prawdziwą informacją zwrotną, wpływa wiedza na temat odbiorcy informacji zwrotnej. Badanie, przeprowadzone na dużej próbie, zostało zaplanowane z bardzo wysoką starannością o zachowanie wiarygodności sytuacji badawczej, w której badani mieli przekazać informację zwrotną innej osobie. Wyniki pokazały, że skłonność do powstrzymywania się przed przekazaniem prawdziwej opinii jest najwyższa wówczas, gdy jej odbiorca mógłby sobie nie poradzić z porażką, a chciał rozwijać w dziedzinie, której dotyczyła przekazywana opinia. Co więcej okazało się, że mechanizmem odpowiedzialnym za wybór między niewygodną prawdą

a prospołecznym kłamstwem była w takiej sytuacji niechęć do wyrządzenia krzywdy odbiorcy. Jednocześnie stwierdzono, że w odbiorze badanych przekazanie pozytywnej, ale nieprawdziwej oceny jest spostrzegane jako kłamstwo, przez co trudno przypisywać uzyskane wyniki uległości uczestników wobec normy uprzejmości. Badanie to ujawniło jeszcze jeden ciekawy efekt pokazujący, że prospołeczne kłamstwa występują nawet wówczas, gdy adresatem informacji jest osoba nieznajoma. Pokazuje to na siłę tego zjawiska, którego nie można wyjaśnić bliskością relacji z beneficjentem prospołecznego kłamstwa. Wynik ten skłania do szeregu refleksji nad naturą altruizmu i granicami jego występowania.

W kolejnej grupie badań Autorka wraz ze współpracownikami sprawdzała uwarunkowania oceny kłamstw prospołecznych zarówno jako pewnej kategorii pojęciowej, jak też typu zachowań podejmowanych przez innych ludzi.

Jedno z badań, przeprowadzone wspólnie z Piotrem Szarotą (Szarota i Cantarero, 2019) pozwoliło na sprawdzenie znaczenia różnic kulturowych w percepcji osób posługujących się kłamstwami prospołecznymi. Stanowiło ono replikację badania Pontari i Schlenkera (2006), przeprowadzonego na próbie amerykańskich studentów, w którym bohaterowie historyjki zaprezentowanej badanym kłamali po to by zwiększyć atrakcyjność przyjaciela w oczach jego potencjalnego partnera. Oceny badanych wskazały, że osoby te były bardziej lubiane ale mniej szanowane niż osoby mówiące prawdę. Jedynie wynik dotyczący szacunku powtórzył się grupie studentów polskich. Ich odpowiedzi wskazywały, że osoba kłamiąca w interesie przyjaciela nie byłaby przez nich bardziej lubiana od osoby, która w takiej samej sytuacji mówiła prawdę.

Różnice między studentami polskimi i amerykańskimi w percepcji osoby posługującej się kłamstwem w imię interesów bliskiej osoby interpretowane są przez Autorów badania jako efekt wyższego wartościowania szczerości (*sincerity*) w kulturze polskiej niż w kulturze amerykańskiej. To ciekawy rezultat, który inspiruje do dalszych dociekań na temat roli różnic międzykulturowych w zakresie percepcji kłamstwa. Wydaje się, że warto też rozważyć, czy źródłem zaobserwowanego zróżnicowania w ocenianiu bohatera historyjki nie był jeszcze inny aspekt różnic między kulturą polską i amerykańską, który może wiązać się z odmienną percepcją konsekwencji kłamstwa. Indywidualizm, którym charakteryzuje się kultura amerykańska, wiąże się z silną koncentracją na teraźniejszości i bieżących korzyściach. W kulturze polskiej oprócz indywidualizmu obecne są także elementy typowe dla kultur kolektywistycznych, a w tych ostatnich w większym stopniu zwraca się uwagę na długoterminowe konsekwencje podjętego działania. Docenianie bieżących korzyści związanych z potencjalnym nawiązaniem relacji mogło nasilać sympatię wobec bohatera

kłamiącego w interesie przyjaciela u studentów amerykańskich. Z kolei dostrzeżenie przez studentów polskich możliwych długoterminowych problemów w relacji niedopasowanych do siebie osób, mogło utrudniać odczuwanie sympatii wobec osoby, która przedstawiała innym swojego przyjaciela w sposób korzystny w oczach odbiorcy, ale fałszywy.

Za bardzo ważny wkład w zrozumienie zjawiska prospołecznego kłamstwa uważam wyniki badania przeprowadzonego zgodnie z metodologią badań jakościowych (Arcimowicz, Cantarero i Soroko, 2015). Jego podstawą były wywiady pogłębione z osobami, które bardzo często lub bardzo rzadko posługują się kłamstwem, dzięki czemu możliwe było uzyskanie bardzo szerokiego spektrum opinii na temat tego typu zachowania. Rezultaty tego badania, zanalizowane m.in. za pomocą analizy tematycznej, pokazały na różnorodność motywów dla których ludzie kłamią, wielość czynników zniechęcających ich do kłamstwa a także dostrzeganie jego zróżnicowanych konsekwencji. Wyniki w części potwierdziły trafność opisaną we wcześniejszym badaniu Autorki typologii kłamstw dokonanej na bazie istniejących rezultatów i koncepcji teoretycznych, a jednocześnie wskazały na kierunki poszukiwania kolejnych różnic między nimi, zwracając np. uwagę na kłamstwa o charakterze ochronnym związane z obawą przed mówieniem prawdy.

Choć popularność badań jakościowych w psychologii społecznej wzrasta, to ich zastosowanie nie jest jednak częste. Przykład tego badania pokazuje wartość analizy jakościowej w psychologii społecznej, pozwalającej na uzyskanie pogłębionego obrazu badanego zjawiska.

Tak jak poprzednio opisane badanie pozwoliło Autorce na zebranie i klasyfikację kłamstw pojawiających się w naturalnych sytuacjach społecznych, tak badanie przeprowadzone wspólnie z Piotrem Szarotą (Cantarero i Szarota, 2017) umożliwiło pomiar potocznych przekonań na ten temat. Zasadniczym celem tych badań było określenie, czy i w jakim stopniu przekazanie nieprawdziwej informacji w trosce o interesy innych ludzi jest w potocznej percepcji uznawane za kłamstwo. Jednocześnie Autorzy poszukiwali uwarunkowań tej oceny w mechanizmach związanych z tworzeniem intuicyjnych sądów moralnych. Wyniki badania korelacyjnego i eksperymentalnego potwierdziły, że rzeczywiście w potocznym rozumieniu uznanie danego zachowania za kłamstwo jest skutkiem jego oceny w kategoriach dobry-zły. Uważam ten wynik za bardzo ważny i wart dalszej eksploracji, gdyż pokazuje możliwy wpływ formułowanych ocen moralnych na potoczne rozumienie pojęć dotyczących zjawisk moralnych.

Podobnie jak w przypadku uwarunkowań wyboru kłamstw prospołecznych, tak i w przypadku uwarunkowań ich percepcji Autorka uwzględniła różnice indywidualne

(Cantarero i in., 2021). W tej grupie badań sprawdzała związki percepcji kłamstwa na rzecz innych z posiadaniem cech związanych z autyzmem. Powód zbadania tych związków został przekonująco wyjaśniony i uzasadniony szerokim przeglądem badań nad relacjami między autyzmem i percepcją społeczną. W pierwszym badaniu uczestniczyły dzieci z diagnozą spektrum autyzmu, w drugim osoby dorosłe, u których mierzono poziom cech związanych z autyzmem. Wbrew przewidywaniom, wyniki obu badań pokazały na brak bezpośredniego związku autyzmu z rozpoznaniem odejścia od prawdy na rzecz innych jako kłamstwa. Wyniki te skłoniły Autorki do przeprowadzenia szczegółowych analiz uzyskanych zależności, które pokazały, że poziom cech związanych z autyzmem wiązał się negatywnie z przypisywaną ocenianej osobie intencją kłamstwa, co z kolei wiązało się z jego gorszym rozpoznawaniem. Wynik ten może zarówno inspirować dalsze badania na temat percepcji kłamstwa przez osoby ze spektrum autyzmu, jak i przyczynić się do lepszego zrozumienia mechanizmów odpowiedzialnych za potoczne rozumienie tego zachowania.

Podsumowując, badania dr Katarzyny Cantarero przedstawione jako osiągnięcie habilitacyjne oceniam bardzo wysoko. Składają się one na spójny cykl prac, w których Autorka kompleksowo analizuje zjawisko kłamstwa prospołecznego. Podstawę dla przeprowadzonych badań stanowią oryginalne i często w nieoczywisty sposób zadane pytania badawcze. Wyniki zaprezentowanych badań w znacznym stopniu przyczyniają się do lepszego poznania czynników sprzyjających odejściu od prawdy na rzecz troski o innych, jak też uwarunkowań potocznej percepcji i oceny tego typu postępowania.

W swoich badaniach Autorka posługuje się bogatym zestawem metod i narzędzi badawczych, ilościowych i jakościowych, pozwalających zarówno uchwycić ogólne prawidłowości, jak i jednostkowe niuanse związane z analizowanym zjawiskiem. W wielu przypadkach badania Autorki opierały się na analizie rzeczywistych wyborów zamiast jedynie ich deklaracji. Prowadząc badania dzienniczkowe i wywiady pogłębione Autorka zyskała także wgląd w kłamstwa prospołeczne występujące w naturalnych sytuacjach społecznych.

Dr Cantarero prowadziła badania zarówno za pomocą Internetu, jak też w bezpośrednim kontakcie z uczestnikami. Połowa z zaprezentowanych badań była prerejestrowana. Wszystkie pokazują na wysoką dbałość Autorki o jakość przeprowadzonych badań, trafność ekologiczną procedur i próbę pogłębionego zrozumienia mechanizmów badanych zjawisk.

Opinia na temat pozostałego dorobku naukowego

Habilitantka posiada szeroki i różnorodny dorobek mieszczący się w obszarze psychologii społecznej, psychologii ewolucyjnej i kulturowej. Dorobek dr Cantarero

obejmuje zarówno publikacje bezpośrednio związane tematycznie z osiągnięciem habilitacyjnym (9 publikacji z zakresu psychologii kłamstwa i psychologii moralności oraz pokrewnych zjawisk, np. szczerłość i zaufanie), jak i spoza niego (m.in. artykuły dotyczące różnic indywidualnych w zakresie potrzeb psychologicznych i ich znaczenia dla funkcjonowania podmiotu). Wśród badań Autorki znajdują się także prace aplikacyjne, w tym interwencje ukierunkowane na podwyższanie jakości życia, m.in. przez afirmacje podstawowych potrzeb, czy też potrzeby nadawania sensu oraz potrzeby spójności.

Dr Cantarero uczestniczyła również w pracach dużych zespołów badawczych prowadzących badania międzynarodowe z zakresu psychologii ewolucyjnej (np. dotyczące preferencji dystansu interpersonalnego, satysfakcji z małżeństwa, percepcji sensorycznej, uniwersalności trójczynnikowej teorii miłości). Brała także udział w inicjatywach replikacyjnych, publikowanych w prestiżowych czasopismach, m.in. *Psychological Science*, *Perspectives on Psychological Science*.

Podsumowanie i konkluzja

W mojej opinii, cykl artykułów zaprezentowany jako podstawa do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego przez dr Katarzynę Cantarero jest znaczącym osiągnięciem naukowym, które stanowi wymierny i oryginalny wkład w rozwój wiedzy na temat kłamstwa prospołecznego. Autorka pokazała na szereg aspektów i uwarunkowań tego zjawiska, stosując wszechstronne podejście do jego analizy. Również bardzo wysoko oceniam dorobek towarzyszący głównemu dokonaniu naukowemu Autorki. Daje się w nim wyodrębnić główny wątek badawczy związany z psychologią kłamstwa, ale też inne, spójne wątki badawcze. Dr Cantarero była wielokrotnie doceniana przez wiodące instytucje grantowe poprzez przyznanie funduszy na realizację swoich projektów badawczych. W krótkim czasie od momentu uzyskania stopnia doktora zdobyła uznanie i rozpoznawalność wśród międzynarodowej społeczności badaczy. W mojej opinii jest samodzielną, twórczą badaczką, której prace mają znaczący wkład w rozwój dziedziny.

W mojej ocenie, przedstawione osiągnięcie naukowe dr Katarzyny Cantarero oraz aktywność naukowa Habilitantki w pozostałych zakresach **spełniają warunki nadania stopnia doktora habilitowanego** określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1668). Rekomenduję nadanie dr Katarzynie Cantarero stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.

